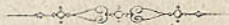

✓

Risto Setän Kirjeet,

lasten hyödyksi,

kahdeksatoistakymmenellä kuvalla.

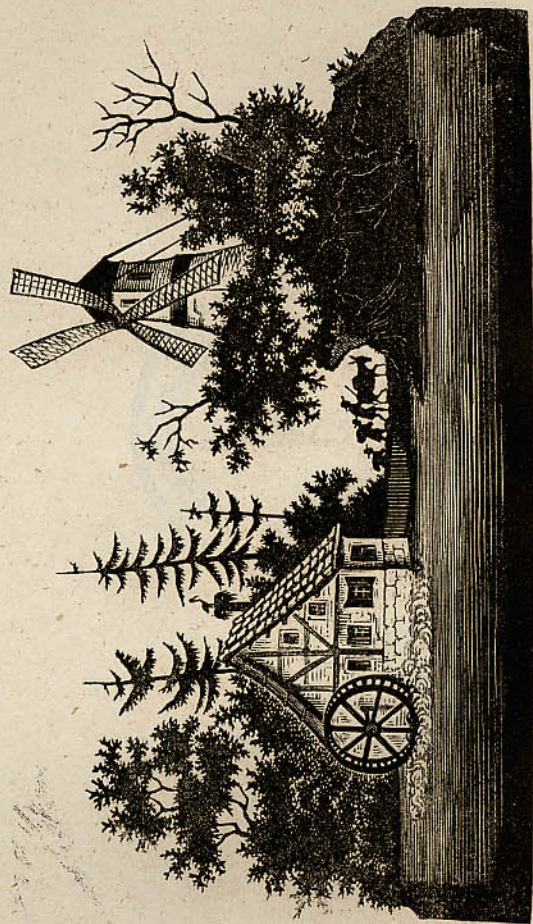

Helsingissä 1882.

G. W. Edlund.

Kustantaja.

Sinta: 50 penniä.

Koti.

Risto Setän Kirjeet,

lasten hyödyksi,

kuhdekkatoistakymmenellä kuvalla.

[Thabela von Guericke]

Toinen painos.

Helsingissä 1882.

G. W. Edlund.

Kustantaja.

Risto setän kirjeet

Helsingissä,

S. Simeliuksen perustusten kirjapainossa,

1882.

Risto setän kirjeet.

I.

Roiti.

Matkaat lapseni. Minä olen Risto setä. Kuka teistä tuntee minut? Te ehkä ette luule kenentään teistä nähneenkään minua. Minä kun kuleskelen ympäri sinne tänne, oleskelen milloin missäkin, en koskaan jää mihinkään ajumaan, sen-
nuoksi ehkä arvelette, ett'ette minua tunnekaan. Mutta juuri sentähden että niin paljon matkoilla olen, tunnen minä monta teistä. Niinpä minä, viimeksi matkatesani ***n kylän kautta, näin sinut, pikku Bertha; sinä leikitessäsi siinä pienten ystäväiesi kanssa et minua huomannutkaan. Ja sinut, poika-
seni, minä näin, kun kävin ***ssa; sinulla oli sillä kertaa vähä pahoja juonia ja minä kowin säikähdhän, sillä pahane-
elkijistä lapsista en ensinkään pidä. Toivon sinun toiste olewasi paremman, sillä muuten en tahdo setäsi olla, ja kuitenkä niin mielelläni kuulen sinun sanoman minua Risto setäsi. Jos matkoillani näen jotakin, josta luulisin olewan iloa pienille ystäwilleni, minäpä heti ajattelen: oi olisimatpa he nyt kaikki tässä ympärilläni. Welhontiehiä en ole enkä siis woi loihkia teitä kaikkia luokseni, sillä Risto setä waan olenkin; mutta kirjoittamaan olen Sumalan kiitos oppinut ja senpä wuoksi saatan teille kertoa matkoistani. Kirjeet ta-
wallisesti pannaan kuwerttiin eli kuorteesen, siihen sitte pääl-
lekirjoitus ja lähetetään postiin. Mutta niin kirje tulee waan yhdelle hengelle, sille waan, kenen nimi on päällekir-
joitettuna. Minä taas tahdon kirjoittaa hywin monelle lap-
selle yht'aikaa. Mitenkä siinä pitää tehdä? No näin: lä-

hetän kirjeet kirjanpainajalle, hän ne, niinkuin sitä sanotaan, la too (kirjapainossa pitää teidän wälttämättömästi kerta käymänne) ja sillä tapaa saan monta sataa ihan yhtäläistä kirjettä, joita kuin monta lasta hymänsä saattaa lusea.

Mutta ennenkuin rupean juttelemaan matkoistani, niin ensin puhun, ken Nisto setä on.

Minä olen melkein yhtä wanha kuin isänne tahi se setänne, josta parhaasti pidätte; mutta en aina niin wanha ole ollut, waan yhtä pieni ja nuori kuin tekin. Isäni oli maanviljelijä, s. o. hänellä oli oma maatila ynnä muutamia huonerakennuksia, ja niiden joukossa kaks myllhä, toinen wesi, toinen tuulimylly. Mylläri hän ei kuitenkään ollut, waan kumpastakin myllhä hoiti oma mylläriensä; itse hän toimitti maansa wiljelystä ja askaroihi aamusta warkain iltaan myöhään. Me asuimme wesi-myllyssä; emme toki siinä huoneessa, misä jauhoja jauhettiin ja misä jyrystä ja kolkkinalta ei omaa puhettaankaan kuullut, waan wähi- sessä huoneuksessa ihan myllän wieressä. Siinä huoneessa oli, kuten ainakin, neljä puolta; yksi puoli antoi wesi-myllylle päin, toinen karjapihaa kohden, kolmas wähiin tarha- seen päin, jossa meidän kaikki kanat käweliwät, ja neljäs oli puutarhaan päin, joka oli hywin suuri ja jonka läpitse juoksi joki, sama joki, joka wesi-myllyä käytti. Matelkaapas waan, kuinka kauniilla paikalla meidän pytinki oli! Kolmella puolen oli ikkunoita, puutarhaan, kanatarhaan ja karjapihaan päin, ja tämän takana kohosi mäen kumpu, jossa tuulimylly seisoi. Ettepä usko, ystämäiseni, kuinka paljo huwitusta minulle oli mylläristä. Joka päivä tuli kansaa läheisistä kylästä ja toi jymä; mikä tuli soutaen pitkin jokea pienellä runhella ja siinä joitakuita jymäpusia; kellä oli käsirattaat, joita itse wetti; kutta taas ajoimat suuria kuormia, joita oli härkiä tahi hevosia wäkämässä. Minä oli jotakin merkkillistä nähtävänä, sillä hevosista, weneistä tahi muusta kaikenlaisesta on aina huwia lapsille, ja Nisto setä oli silloin pikkuinen poika. — Mäen takana oli kaupunki ja siinä koulu.

Lufexmaan ja kirjoittamaan opetti äitini minua; mutta kuusi-uotiaaksi tultuani tehtiin minusta koulupoika. Sain pieneen laukun kirjoitustarvikkeiden ja opettajan luoksi saattoi minua isäni, joka minut kouluun oli ilmoittanut. Minä nyt käwin kaikki arkipäivät koulussa ja joka sunnuntaina wanhempieni kanssa kirkossa. Kaupunkiin wai kaks tietä, toinen mukawampi, waan pitempi ympäri kaartaen, toinen hankalampi, waan lyhyempi, mäen poikki tuulimyllyn siwutse; aina läskin tätä jälkimmäistä, sillä niin saatoin yhsin tein pistähtä katsomassa mylläri Saakkoakin.

Minulla oli sisar, joka oli ruotta uurempi minua ja josta hywin paljon pidin; sen nimi oli Marketta. Häntä äitini opetti itse, sillä äitini oli hywin wisa ja hänellä oli paljolta hywia kirjoja. Kun olin hymmenen vuoden ikäinen, lahjoitti isäni minulle erään matkakertomuksen, jota oikkein ahkerasti luin. Minä siitä ajasta alkaen en juuri suurta lutua pitänyt muista kirjoista kuin semmoisista, joissa pitkistä matkustuksista puhuttiin, ja se luja aikomus oli minulla että, kerran isoksi kaswettuani, itsekin samoin lähtisin niin pitkille matkoille. Wanhempaini waatiwat minulta ahkeruutta ja kuuliaisuutta; mutta he sanoiwat minulle myös sen, että watedes saisin tehdä haluni mukaan, sillä kylläpä minä nuka palajaisin, katseltuani ympäri pitkin maailman laweutta. Nyt opettelin ahkerasti wieraita kieliä, etenkin englannin- ja ranskankieltä, sittemmin hispanian- ja italiankieltä. Kuonnollisesti taas maantiede ja historia oliwat walan mielikuluani. Mutta kaikkea tätä en ensimmäisessä koulussa oppinut, en suinkaan, sillä silloin jo käwin realkoulua ja sen lisäksi vielä nautin opetusta yhsityisiltä; englannin- ja ranskankieltä opetti äiti sijarelleni ja minulle. Marketta ei matkustaminen haluttanut, waan hän auttoi minua walmistelemissä ja joka sukalta, jota minulle kutoi, sanoi hän: minkähän kansain tahi minkä eläinten maassa sinä tätäkin sukkaa pitänet? Wiisitoistawuotiaana läskin minä kodista ja minut pantiin muiden ruokaan ja hoitoon kaupungissa, joka

Matkawaunut.

mäen takana oli, vielä muutamia vuosia kerätäkseni oppia ja tietoa. Sitte palasin myshyllemme ja autoin isää maanviljelyksessä, sillä ylen nuori vielä olin mennäkseni ulos maailmaan. Lujasti aina waan pyysin päätöksesäni ja isäni kyseli sieltä täältä, mistä saada minulle vanhempaa matkatoimera. Mutta kaikesta tästä en nyt sen enempää puhele. Te jo tunnutte Nisto setän tarpeeksi kyllä, tiedätte, minkä näköinen hänen kotonsa on, misä hän on elellyt lapsuutensa päiwät, ja pianpa saatte ajatuksisianne waeltaa ulos hänen kansansa, ei kuitenkaan samassa järjestyksessä kuin hän matkusti, waan ainoastansa niihin paikkoihin, misä hän on nähnyt jotakin merkillistä, joka teitä woi humittaa. Sehän warmaan on hhywin teidän mieleenne.

II.

Matkawaunut.

Minun ensimmäinen matkustukseni oli ihan toista kuin nykyajan matkaamiset, sillä silloin ei vielä ollut rautatietä. Olin yhdeksentoistavuotias, sijareni kymmenen. Kerran sanottiin isäni tulleen kiuwulloiseksi ja hänen tähtywän matkustaa Karlsbadiin. Ah! matkustaa sepä nyt herttaista; mutta pappase olikin kipeä, enkä minä, ja pääsisinkö minä mukaan, se ei vielä ollut päätetty. Kuka kansa lähtee? kysäsin minä. Siihen wastattiin „kaiikki hywät lapset“. Nyt en minä suurin entistä enempää tiennyt, sillä omatuntoni sanoi minulle, että joskus olin ollut tottelematon. En enempää tohtinut kysellä, kuuntelin waan joka haaralta, enköpä hawaitisij miltään, mikä osottaisi sitä, että minäkin mukaan pääsisin; ja pian sainkin toiwetta siitä. Mitäni katseli ja käänteli waateitani, paikkautti ja pesetti kaiikki setä tilasi minulle uuden waateferran. Näätälä, jola mitan otti, sanoi: „tämän kuun 16 päiwässi on kaiikki walmiona“. Isäni piti lähtemän 17

päivänä; siis oli mammalla aikaa panna minunkin kapiineeni sifään.

No 16 päivä tuli, minun waatteeni tulivat myös ja pantiin matkalaukkuun. Meidän isot waunut, joita sanottiin pereenlaittoiksi, ja Suho molempine hevosiensa olivat valmiina lähtöön, ja pappa sanoi: „Nisto, sinä saat lähteä kanssa; välitermiinasi alkaa heti, ota kirjoja ja kirjoitusvihkoja mukaasi, sillä tyhöttömänä et saa olla“. Nyt oli siis asia päätetty. Olin ääneeni kirkkaista ilosta, waan nähtin malttawaiselta, peläten papan siitä närkästhyvän. Mutta huoneestakin mentyäni minä kaksin käsin otin kiinni wasemman jalkaani ja konkotin oikealla; niin tein aina, kuin olin oikein iloisiani. Kreeta katsoi minuun. „Pääsetkö sinäkin myötä?“ sanoi hän, sillä hyppyni yhdellä jalalla tiesi jotakin suurellaista. Kreeta myös läksi mukaan; waan hän iloitsi ilman hyppimättä. Hän waan laittoi sifään nukuwaatteita ja waatetti kolme mielinukkeansa; mutta, Kreeta parka! hänenpä suurella surulla täytyi jättää lapsensa kaappiin, sillä koko tälle nahkaseuralle ei ollut tilaa waunuisissa. Niinastansa yksi sormen pituinen nukke, jonka hän voi pistää käsipussiansa, sai seurata myötä.

Waunumme olivat hyvin mukawat; etuistuimella, jossa Kreeta ja minä istuimme, ei ollut kuomia; kun satoi, niin me nostimme sateenvarjon päällemme. Waunuisissa oli monta monituista taskua, joihin oli pistetty ewääksi wileipää ja kylmää paistia, rasiallinen sokeripaloja ja putelli waarainnestettä. Me lapset saimme kumpikin nisufakun, ja sitte menoon.

Jos tähän aikaan matkustetaan Saksanmaalla, kussa vanhempamme asuivat, niin mennään rautatietä. Meidän myllystä Karlsbadiin saattaa, jos höyryweturi on hevosena, päästä 24 tunnissa; mutta hevosemme eivät olleetkaan höyryweturia eivätkä höyryllä liikkuneet, waan neljällä omalla jalallansa, ja senwuoksi joutuinkin matka hitaammin. Me wiivohimme kahdeksan päivää, sillä kuljimme päivässä waan

5 tahi 6 peninkulmaa, ja otintue yösjän seitsemän kertaa. Puolipäivän aikaan pysähdyimme mihin sopi, milloin johonkin pieneen kaupunkiin, milloin kylään. Kylissä teitettiin potaattia, joita söimme kylmän paistin kanssa. Kaupungeissa taas, joissa yötä olimme, ostettiin uutta ewästä. Kun tuli jano, niin joimme wettä, vähän waarainnestettä ja sokeripalauen seassa. Woimme siis erittäin hywin ensimmäisessä matkallamme. Eipä muistakaan huwituksesta puutetta ollut. Pappa leikki ja jutteli paljon kanssamme, enemmän kuin kotonana, kussa hän aina askaroitsi, milloin pellolla, milloin puutarhassa, milloin taas lumunlastujen ja kirjain kanssa. Waunuisissa ei hänellä ollut muuta työtä kuin panna arwoitustuksia meidän selwitettäväksemme tahi, kun pisti kouransa muutamia rahoja, antaa meidän arwata, oliko niiden tekemä summa tasan waikei ei. Toka oikein arwasi, ei mitään saanut, waan ken wäärin arwasi, sitä nenään näpähdyttiin. Hywin lystiä oli sekin, kun pappa ja mamma puolisen yötyä menivät vähän kylään käwlemään; silloin me katsoimme waunuja, istuimme niissä kahden kahvistamme ja olimme olewinamme „herra ja rouwa“, jotta matkustawat maita ja maailmoja. Wäliin mentiin Amerikkaan, wäliin Afrikaan, wälistä Zäämereenkin ja milloin taas mihinkin saareen, jossa asui kesyttömiä kansoja. Wälistä olivat waunut laiwanakin, sillä eihän ainakaan kaikilla matkoilla woinut kulkea perheenlaittoissa.

Moni teistä, lapsi kullat, tietysti woi ajatella, kuinka hupaista tämä kaikki oli. Mutta rautatiellä matkustettaessa ei ole puoliksiakaan niin lystiä. Siinä ei wäljasteta hevosia wanhain waunujen eteen, siinä ei ajajaa istu kutsipenkillä. Tosin siinä sen sijaan aika parempaa wauhtia mennään.

III.

Ilmalaiwa.

Edellisessä kirjeessäni puhuin meidän matkavaunuistamme; nyt otan kertoakseni teille toisenlaisesta ajoneuvosta. Waunulla kuljetaan maan päällä, niin laaksoissa kuin vuortenkin hlitse. Hewokset wetävät waununokoppaa, joka wierii eteenpäin pyöriillä, milloin kowemmin milloin hiljempaa. Talwella pannaan pyörien sijaan jalakset, sillä pyörät kulkewat raskaasti lumessa, maan reki liikuu sitä keweämmiin. Mutta se ajokalu, josta nyt tahdon puhua, ei kulje maan päällä, maan ilmassa, korkealla pilvien päällä. Oletteko koskaan nähneet ilmapalloa lentämässä? „Olemme“, vastaawat muutamat, „emme“, huutawat toiset. No, mutta paperileijan, jonka wanhemmat pojat panewat nousjamaan, ainakin kaikki olette nähneet. Leijalla ei kukaan ihminen voi istua ja lentää ilmassa, mutta ilmapallossa se wallan hywin käy laatuun. Ei se ole mikään pyöriäinen waunu eikä rekitään, maan laiwa, ilmalaiwa. Katsetkaa kumaa, jonka olen tähän piirtänyt teille. Sitä suurta pallia sekä kopsaa, joka sen alapuolesa riippuu, sanotaan ilmalaiwaksi, waikk' ei se tosin ole niin rakennettu kuin alus, jolla mertä purjehditaan. Esittääkseni nyt teille, mistä se tulee, että ilmapallo lohoaa ylöspäin sekä wielä woi kantaa aikaihmiäkin, pitää minun ensin puhuman teille asioita, joita warmaanakin joka päivä olette nähneet, waikk' ette sen enempää niitä miettineet. Jos wiskaatte kimen weteen, niin se painuu pohjaan; mutta puuttikku kelluu weden päällä, eikös niin? Te wiskaatte laudan kappaleen ilmaan, sepä ei siellä pshykään, maan putoaa maahan. Jos sentähden tahdotaan saada laimaa ilmassa uiimaan, niin ei sitä saa tehdä puusta; sen tulee olla keweämpö ilmaa, joka sitä on kannattawa. Sa miten tämä pannaan toimeen, siitä nyt aion jutella.

Ensin otetaan oikein wahwaa silkkitangasta, joka tehdään hengenpitäväksi, s. o. niin tiheäksi, ettei se läpäise edes

Ilmalaiwa.

henkeä eli ilmaa. Tästä silkkitankaasta ommellaan hyvin suuri pusfi, joka on nimeltä ilmapallo eli balongi (ompa ilmapalloja, jotka ovat isompia kuin tavalliset huoneet.) Kei-ästä, joka pusfiin jätetään, täytetään tämä viskilla kaafulla, eräällä ilmanajilla, joka on paljoa keveämpää ja ohkoisempaa kuin se ilma, jota on maan ympärillä ja jota hengitämme. Palloa täytettäessä pitää se pantaman lujasti maahan kiinni, sillä, saatuaan viskin määrän kaafua, se paikalla kohoaa ylös. Se suuri ylösalaisin käännetty ilmapallo on täytettyinä perunan näköinen, sillä jätetty reikä on alapuolella ja aivan pieni. Tämän reiän suulle nyt kiinnitetään se warfinainen laiva, tavallisesti leveä kopsa, joka on we-keen muotoinen ja johon ne ihmiset istuvat, jotka aikovat lähteä ilmapallolle. Ompa se nyt hyvin ihanata se lentäminen ilman läpi, kaupunkien ja kylien, peltojen ja niittyjen, maiden ja merien, ihmisten ja eläinten päälläitse. Baha waan, että yhden ainoan asian vuoksi semmoinen matkustus on vastenmielistä ja vaarallistakin. Kun waunuilla kulette, niin ajaja istuu kutsipenkillä ja ajaa hewosia, milloin oikealle, milloin wasemmalle; jos hän läiskähtää ruoskaa, nepä nopeammin juoksewat, jos hän ohjista wetäisee, niin ne pysähtywät. Vainalla purjehtiesanne perämies istuu peräsimen warassa ja ohjaa laiwaa milloin minnekkin; wältiin hän sitä uittaa sywemmässä wedessä, wälistä laskee rantaan ottamaan wäkeä laiwalle tahi päästämään toisia maalle. Ilmapurjehtija taas ei samalla tapaa saada ohjata laiwansa; hän sen antaa nousta joko pikemmin taikka hitaammin, mutta seisattaa, mihin tahtoo, sitä hän ei woi; ilmapallo on kuin poikien paperileijakin tuulenpuuskausten wiseltämänä. Lap-sena, kun olin yhtä wanha kuin tekin, pienet ystäväiseni, kuulin kerran puhuttaman ilmalaiwasta ja minua kowasti halutti päästä osalliseksi semmoiseen ilmatulkun. Mutta sepä silloin oli mahdotonta, sillä ensikkokin ei meidän myllylle tullut ketään ilmapurjehtijaa, ja toiseksi, jos joku semmoinen olisi siellä käynytkin, etwät wanhempaini ainakaan olisi sallii-

neet minun lähteä niin vaaralliselle matkalle. Heinäkuor-man päällä joskus sain istua, sillä Suho oli tarffa ajamaan ja hänen hewosensa säisyt. Wanhempaini tiesiwät että me, lähdettyämme niitystä, tulisimme onnellisesti takaisin, mutta ilmapurjehtija tietää ainoastansa, mistä paikasta lähtee; minne tulee, sitä hän ei tiedä. Kun kaswain aikaihmieliksi ja saatoin tehdä mieleni mukaan, samoin kuin teidän wanhempainekin, jotka saawat tehdä mitä tahtowat, satuin minä kerta olemaan eräässä kaupungissa, missä ilmapallon piti nousta ylös. Sanomalehdessä ilmoitettiin: „Ensitulewana maanantaina kello 3 j. p. p. aikoo ilmapurjehtija herra Bernard lähteä matkalle; jos joku mielii tulla mukaan, ilmoittakoon itsensä“. Minä olin jo paljon nähnyt ihmeellisiä asioita, olin kerännyt paljon tietoja, mutta ilmapallossa en vielä ollut käynyt ja ilmoitin siis itseni herra Bernardille. Kun tahdotaan waunuisja ajella, niin pitää panna hewoset eteen ja juoksemaan. Jos taas lähdetään weneellä soutelemaan, niin täytyy airoilla ponnistaa päästäkseen eteenpäin. Kun tulin ilmalaiwan luokse, oli pallo vielä tyhjänä ja se piti ensin kaafulla täyttämän; tätä kesti jokseenkin kauan; mutta wähtellen se turpoji ja kangistui, kunnes tuli niin hengestä paisuneeksi, että ne monet köydet, joilla se oli kiinni, tuskin kestiwät estämään sitä nonsemasta ylös. Ilmapurjehtija astui kopsaan ja minä kanssa. Meillä oli liput kädessämme ja heilutimme niitä hwyästi-jätöksi, sillä lukematon joukko katsojia seisoi ympärillämme nähdäkseen lähtөөämme. Nyt päästettiin köydet irti ja ilmapallo alkoi nousta. Hur-
raa! onnea matkalle, huusiwat ihmiset ja jäiwät seisomaan jalkaimme alle. Pian kohoimme kaupungin ylitse, huoneukset pieneiwät pieneenemistään ja ihmisiä emme enää woineet eroittaa; yhä korkeammalle nyt mentiin waan, leijailimme kuin linnut ilmassa. Hwyästi nyt, maa! huusin minä ja unsin olewani oikein alla päin ja alakuloisena, nähdesسانی olewani ihan yksin sen wentowieraan miehen kanssa siinä ihmeellisessä laiwassa. Jos pallo halkeisi tahi muu wahinko

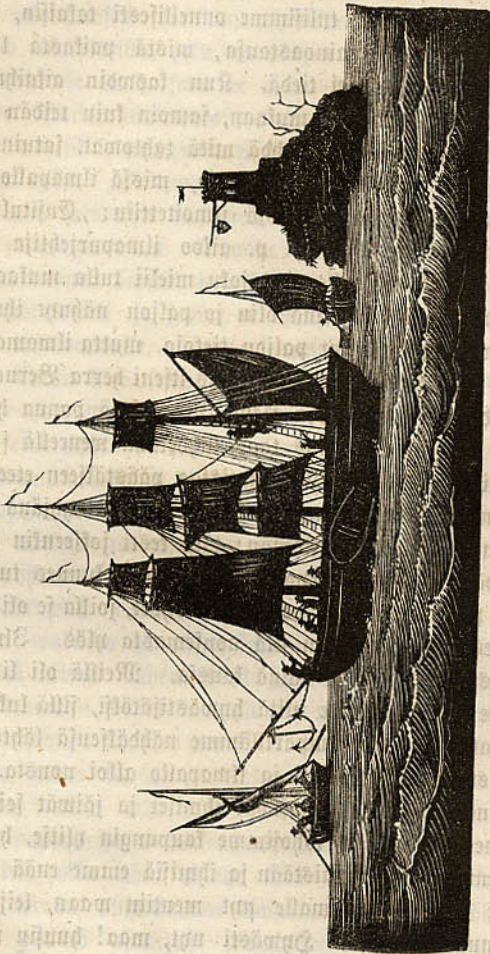

tapahduisi, niin täytyi meidän pudota rojahtaa alas, sillä niinhän vähä valtaa laiturilla oli aluksensa yli. Tiedätkö, lapset, mitä minä tein? Jos oikein mietitte, senpä tietysti arvaatte? Mitä on ihmisen tekeminen, kun itse on wallan neuvotonna ja hänen omat voimansa eivät ensinkään hyödytä? Sumalaa muistaminen, lapsi kultaiseni; Sumala on taivaassa ja josta paitassa maan päällä. Sumalan kaikkivaltiaisuutta minä ajattelin, kiikkuessani taivaan ja maan välillä, ja pelko hävisi kokonansa sydämeistäni. Ihmisellä on hynnäritys ja hänen tulee sitä käyttää tietojen saamiseksi ja lewittämiseksi; waarojen pelko ei saa estää meitä kokemasta tutkia luontoa. Jos lapsi uteliaisuudesta tahi häilyvästä mielestä antautuu waaraan, niin se syntii tekee, sillä se ei saa mihinkään ruweta ilman wanheupainsa luvatta. Tähyksävuiisen ihmisen sitä vastoin täytyy astua monta waarallista askelta elämänsänsä, ja jos hän sitä tekee Sumalan kanssa, ei mitään askel hänelle wahingoksi ole. Moni kyllä saa surmansa semmoisisa tutkimisen hriityksissä; mutta kuolema on waan ruumiin kuolemista, sielu ei kuole. Ja jos ihminen Sumalassa elää ja kuolee, niin woi sanoa: hän ei ensinkään saanut turmiota, nimittäin sielunsa suhteen. Täkki kertoo, rakkaat lapset, tässä jo on kyllä.

IV.

Purjelaiwa.

Tässä kirjessäni ai'on kertoa teille jotakin wesilaiwasta. Tämä sana ei ole tawallinen ja minä sitä waan käytän eroittaakseni sitä ilmalaiwasta. Wesilaiwoja on monellaisia, kuten weneitä, jaaloja, purjealukfia, höyrylaiwoja j. n. e. Pienet alukset kulkewat järwillä ja jo'illa, suuret taas merellä. Pienempiä aluksia kai olette kaikki nähneet, warsinkin tähän aikaan, kuin saatetaan kulkea höyryweneillä kauas sy-

Purjelaiwa.

dänmaihinkin asti. Ilmalaiwa on uudempia keksintöjä; wesialuksia taas käyttiwät jo muinaisemminkin kansat. Ensimmäiset alukset sanotaan raketuiksi Foinikalaisilta, jotka asuivat Välimeren luona ja olivat naapurina Israelilaisille, joista piiplian historia tietää kertoa niin paljon kaunista ja tärkeitä asioita. Foinikalaiset kun asuivat meren ranteella, heisäpä nousi halu lähtemään kaukaisille maille. Uusia he lienewät käyttäneet ontoksi koverrettuja puunrunkoja tahi tukkilauttoja ja sitte vähitellen rakentaneet tähdellisiä aluksia. Sotaista wesialusta saattaa ohjata niinkuin waunuja ja senpä wuoksi se juuri onkin niin paljoa etewämpi ilmalaiwaa, jonka pitää nouseman ilmaan wallan perämiehettä. Wainioita merenkulkijoita olivat nyhijempinä aikoina Wenetialaiset Italiasa, Hispanialaiset, Portugalilaiset, Englantilaiset ja Hollantilaiset, luonnollisesti kaikki meren luona asuwia kansoja. Jos tahdotte hyviä olla, niin pyyhätte äitiä tahi vanhempia jiskoja näyttämään teille nämät maat jollakin kartalla. Tiedättekö kertomuksen Robinsonista? Hän oli wuokausia ihan yksin eräällä waltameren saarella. Jos ei purjelaiwoja olisi, ei niin ihmeellistä kertomustakaan olisi kuin se Robinsonista, sillä ainoastansa aluksella hän saattoi tulla saarensa. Hywin tiedätte paitsi Europaa löhythän neljä muutaakin maanosaa; niistäpä ette ilman laiwoitta tietäisikään. — Nyht olen juttelewa teille jotakin erilaisista wesialuksista. Niitä on purjealuksia, nimittäin semmoisia, joita tuuli kulettelee, kauppalaiwoja ja sotalaiwoja, sekä nyhijempinä aikoina myös höyrylaiwoja.

Kauppalaiwoiksi sanotaan niitä, joita on kauppiailta ja joilla kauppa käydään. Niissä on yksi, kaksi tahi kolme mastoa. Tiedättehän, lapseni, jota kaupungissa olewan ison määrän kauppiaita, jotka pitävät sekä kangasten että matutawarain kauppa. Kankaat kudotaan, nimittäin palkinat, werat, j. n. e.; mutta matutawara eli siirtomaiden tawarat saadaan muista maanosista. Kahwia esiimerkiksi tuodaan Itä-Indiasta tahi Amerikasta, teetä Kiinasta. Kun

muuttolinnut, jotka wuosittain kulkewat pitkät matkat, eiwät tuo muasjansa tämmöisiä hyviä aineita, niin pitää meidän itse lähtä niitä noutamaan. Kaikki eiwät kuitenkaan woi matkustaa Brasiliaan tahi Kiinaan ottamaan jostaista kahwi- tahi teenaulaa, jota tarwitsewat; heidän pitää siis menemän kauppiaan luokse ja rahalla waihtaman itsellensä tarpeellisia tawaroita. Kauppias taas lähettää suuria purjelaiwoja kaukaihin maihin ja semmoiset owat kauppalaiwoja. Sotaisella laiwalla on kapteini, jonka käsryn alaisia kaikki owat, sekä merimiehet eli matruusit, jotka tekewät kaikki työt, että luonnollisesti myöskin peränpitäjä eli tyyrmani, joka on yhtä kuin waunujen ajaja. Laiwojen sijuslaitos on hywin wiisaasti ajateltu. Sotainen pienempikin loukko on kädettynä johonkin tarpeesen, sillä pitäähän pitkille matkoille ottaa mukaan waroja runsaasti. Matelkaapas waan, miten paljon ruokatawaraa semmoinen ihmisjoukko, mikä purjelaiwalla useinkin on, tarwitsee matkallansa, joka wälistä kestää wuikkoja, wieläpä kuukausiakin. Semmoista erillistä säilyä, kuin teidän makuuhuoneessanne, ei laiwasssa ole ensinkään; siinä owat makuusijat seinän sisästä melkein kuin piironkilaatikot päällitysten.

Sotalaiwat eiwät ole kauppa warten, waan niitä käytetään silloin, kuin ne kansat sotiwat toinen toisensa kanssa, jotka meri erottaa toisistansa. Semmoiset laiwat warustetaan sotamiehillä, kanuunilla ja muilla kaikellaisilla sotaaseilla. Monta suurta ja weristä tappelua on tapeltu merellä. Kun kaswatte isommiksi ja saatte lukea muiden kansain historiaa paitsi pipliallistä, niin saatte myös kuulla meritappeluisista. Muinaiseen aikaan taisteluwat Kreikkalaiset usioissa semmoisissa tappeluissa, joista watedes warmaankin luette hywin mielellänne, kumminkin pojat, jotka nyht jo paljon pitävät sapelista ja pshystä ruoskan rinnalla.

Höyrylaiwa on alus, joka ei tarwitse purjeita, jota ei tuuli kuleta, waan jolla on kone, mikä panee rattaat lii-

kumaan ja niiden kautta laivan eteenpäin menemään. Usealla järvellä meidän maassa nyhjänsä kulkee höyryweneitä; niitä eivät tietysti useimmat teistä, lapsukaiseni, ole nähneet. Dikein onkin kaunis katsella, miten semmoinen pitkä alus korkeine piippuinensa mennä sujuttaa wettä pitkin. Höyrylaiwa kulkee tavallisesti nopeammin kuin purjealus, sillä sen ei tarvitse huolia tuulesta, jota joskus käy suoraan vasten laiwaa, waan ei kuitenkaan estä sitä kulkemasta.

Riisto setä on iässään kullennut pitkät matkat. Minä, näette, olen käynyt Amerikassa, Itä-Indiasa ja Afrikassa. Ett'en kaikkii näihin paikkoihin ole matkustanut mukawissa waunuisa enkä ilmapallosjakaan, senhän tyllä hymmärtänette, sillä siltoja waltameren ylitse ei ole eikä taas ilmasjakaan saada niin pitkiä mattoja kulkea, kun, kuten jo sanoin, ilmalaiwalla ei ole perämiestä, joka mielenjä mukaan woisi tien ja suunnan määrätä. Olen siis matkustanut wesi-laiwalla päästäkseni muihin maanosiin. Itä-Indiaan minä matkasin purjelaiwalla, mutta Amerikaan ja Afrikaan höyrylaiwalla.

Seuraawassa kirjeessäni kerron teille toisenlaatuisesta kulkuneuwosta, jota sanotaan erämaan laiwaiksi. Tiedättekö, mikä se on? Kokekaapa arwata. Erämaa eli aawikko ei ole mikään wedenpinta, waan hietalakea; mutta hiedassa ei purjealus eikä höyrylaiwakaan voi liikkua.

V.

Erämaan laiwa.

Nyt me lähemme hywiin kummalliselle matkalle. Kuten tämän edellisessä kirjeessäni sanoin, ei mikään laiwa voi uida erämaan läpitse, kun se on paljasta hietaa. Näillä hietamerillä lähtävät ihmiset matkataksensa kameleja, joita senwooksi sanotaan erämaan laiwoiksi. Erämaa eli aawikko on

Erämaan laiwa.

hedelmätöntä, paksulla hiedalla peitettyä maata, jossa ei kas-
 wa puita, ei pensaita, ei ruohoa, ei kullia. Erämaassa et
 tapaa lähteitä, et puroja etkä jokia. Ainoastansa muuta-
 misia kohdin on hedelmällisiä paikkoja, saarten näköisiä, mistä
 ruohoa lähtee maasta, joitakuita pensaita viheriöittää ja joku
 lähde porisee; semmoisia saaria hietameresissä sanotaan kos-
 teikoiksi. Suurimpia aavikoita on Sahara Afrikassa; Ara-
 pian erämaan Afriassa te tietysti paremmin tunnette, sillä
 siellähän Israelilaiset maestelivat neljäkymmentä vuotta,
 jolloin Moses Jumalan käskystä pelasti heidät Egyptin wan-
 keudesta ja orjuudesta. Sellaisen erämaan kautta tulemi-
 nen on kowin waiwalloista, sillä wauuilla on mahdoton
 päästä paksun ja kuivan hiedan läpi. Arapilaiset aina rat-
 fastawat erämaan poikki, enimmäten kamelilla. Tavallisesti
 monen monituista henkeä, enimmäksensä kauppiota, suostuu
 keskenensä kulkeakseen yhdessä se waarallinen matka. Heillä
 on silloin kokonainen karja kameleja, joita pidetään kuorma-
 eläiminä eli juhtina ja joiden selkään suuria kantamuksia la-
 dotaan. Semmoinen kamelikarja ynnä tienneuwojain ja mat-
 kustajain kansa on nimeltä kauppatukue. Kun meren yli
 matkustetaan, niin otetaan mukaan suuret warat ruoka-ai-
 neita, siihen vielä juomawettäkin, sillä meren wettä ei saa
 juoduksi. Erämaan laiwan täytyy samoin kantaa juoma-
 wettä selänsänsä; mutta ompa sillä watsasafin sitä. Eikös
 tämä ole hyviä ihmeellistä? Kamelin mahassa on nimitt-
 täin eri kammio eli pesäke, jossa melkoinen määrä wettä
 pysyy puhtaana ja raitisna juuri kuin astiassa. Toskus
 tapahtuu, että kamelin täytyy tästä omasta wesiwarastansa
 antaa ihmisillekin, luonnollisesti toki waan suurimmasa hä-
 tätilasissa. Kun kauppatukuetta kohtaa onnettomuus, kun ei
 se oikeaan aikaan woi päästä sille kosteikolle, mistä saa uusia
 wesiwaroja, ja kun säkit ja astiat jo ovat tyhjennettyinä,
 silloin täytyy ihmisen, ett'ei itse janoon kuole, ruweta teu-
 rastamaan joku kameli ja juo fitte janoonsa sitä wettä, jota
 löyhtää kamelin watsasta. Se teistä, lapseni, joka on wan-

hempiensä kansa ollut ulkomailla, Dresdenissä, Berlinissä
 tahti muussa pääkaupungissa, on warmaan myös käynyt jos-
 sakin eläintarhastossa, sillä semmoisia tavallisesti on kai-
 kissa isommissa kaupungeissa. Sellaisessa eläintarhastossa
 olette silloin nähneet ulkomaanin eläimiä ja niiden seassa
 kamelejatin. Myöskin menaserioissa eli eläimistöissä niitä
 joskus saa nähdäkseen, waikka tosin Suomeen kowin harwoin
 kameleja on tullut.

Kamelilla on kaksi raswakyttyrää selässä, dromedarilla
 waan yksi. Nämät raswakyttyrät owat tällä eläimellä wa-
 rasäilyin eli aitan tapaisina. Niinkuin se mahassansa sääs-
 telee wettä jaattaakseen hädän hetkellä sitä nauttia, samoin
 se myös säilyttää raswaa kyttyröissjensä. Kun sillä on run-
 saasti rawintoa, niin kyttyrät kaswawat, mutta jos se näl-
 kää näkee, niin se saa elinwoimaa näistä kyttyröistjensä,
 jotka siinä tapauksessa wähenewät. Semmoisesta eläimestä
 luonnollisesti on suuri hyöty matkoilla erämaassa; se lai-
 wan tawalla kantaa kaikki ruokawarat, tawarat ja ihmiset
 sekä jaksaa mitä kauemmin kärsiä nälkää ja janoa tämmöi-
 sissä hedelmättömissä paikoissa. — Sellaiellakin laiwalla
 minä olen kulkenut. Kun rautatietä tahti wauuissa tahti
 höyryweneellä kuljette paikasta toiseen, niin tiedätte illalla
 joko pääsewänne matkanne perille taikka tulewänne johonkin
 yöstijaan. Siellä löydätte huoneen kunnossa, wuoteen teh-
 tynä ja ehtäpä vielä iltaispöydänkin katettuna. Erämaassa,
 kun minä kamelilla yhdessä kauppatukueen kansa kuljin
 tätä matkaa, ei ollut enjinkään huoneuksia, mihin poiketa
 saattoi: kameli kantoi selänsjensä minun katetun pöytäni, wal-
 mistetun wuoteeni. Auringon laskettua me seisahduimme ja
 otimme yönajamme alas kamelin selästä; oli nimittäin mi-
 den kaikellaisten kalujen joukossa myös teltti, joka pysty-
 tettiin hiedalle ja jossa minun piti nukkumian. Myöskin
 matkatoverillani oli teltti maassa ja ei aikaakaan kuin oli
 koko jono telkkiä pystyssä. Utaista emme myöskään woi-
 neet hankkia mistään rawintolasta, sillä semmoistahan ei

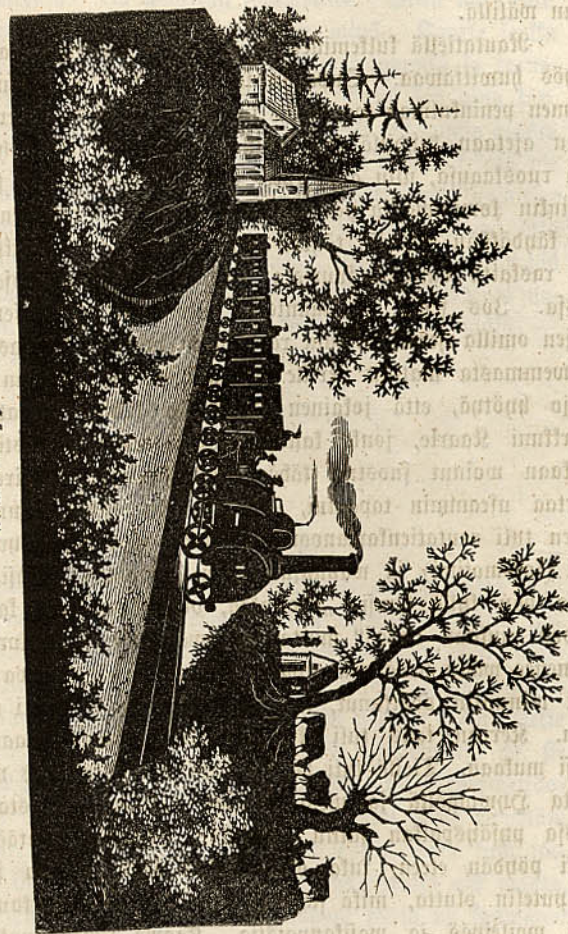

ollut yhtäään tällä hirmuisen antiolla latealla; erämaan laiva kantoi selänsänsä sekä yösijat että ravinto-aineet. Neljä viikkoa kesti matkamme; joka ilta lewitettiin teitit pyhstyn ja joka aamu ne taas purettiin ja asetettiin kame- lin selkään. Helppoa ja mukavaa ei semmoinen matkustus suinkaan ole, vaan erittäin merkillistä. Erämaan laiva on hyödyllinen eläin, eikä niin, lapset kullat?

VI.

Höyrywaunu.

Kun teenkeitin, täynnänsä kiehuvaa wettä, seisoo pöydällä ja hyvä äitinne laittaa teetä, tahi kun työkkipiika nostaa ruofapataa tulelta, niin näette pilviä, jotka siitä kohoavat ylös ja sawun tapaisina haihtuivat ilmaan. Mutta sawua eivät nämät pilwet olekaan, vaan höyryä, jota lähtee kiehuwasta wedestä. Jos ken sanoisi teille, että höyryä saattaa werrata hewoseen, niin warmaan sitä nauraisitte ja ehkä arwelisitte, että eihän hewonen ensinkään ole sen höyryn kaltainen, joka nousee teenkeittimestä tahi soppawadista. To- sin eivät he ulkomuodoltaansa ole toinen toisensa kaltaiset, vaan woimansa suhteen. Hewoiset saawat waunun liikkumaan, samoin myös höyrykin. Jos te jostus vanhempienne tahi muiden tuttavien seurassa matkaatte Helsinkiin, niin sen tyllä nähdä saatte. Siinä wetää höyry koko jonon isoja mattalais-waunuja, joissa on satoja henkiä wäkeä, ja vielä lisäksi useita tawarawaunuja. Monta vuotta sitte, kun Niisto setä vielä oli lapsena, ei ollut mitään höyrywaunuja, sillä nämät keksittiin wasta myöhemmiin. Kun siihen aikaan matkasimme äitimme vanhempain luokse, jotka asuivat 8 peninkulman päässä meidän myllyltä, niin läksimme kotoa aamulla warhain, kuljimme koko päivän, syötimme hewostiamme puolipäivän aikaan, olimme yötä eräässä pikkupaupungissa,

Höyrywaunu.